

Gudbrandsdalskommisjonens innberetning for Øyer Statsallmenning

Ved kongelig resolusjon av 22. desember 1874 ble det nedsatt en kommisjon hvis mandat var å undersøke utstrekningen og beskaffenheten av Statens rettigheter til statsallmenningene i Gudbrandsdalen.

Kommisjonen bestod av to medlemmer:

- *Sorenskriver i Hamars Sorenskriveri Harald Gram, formann.*
- *Høiesterettsadvokat Peter Birch-Reichenwald.*

Mandatet for kommisjonen ble beskrevet slik:

Til ordning av Retsforholdene vedkommende Statens i det Hele eller for en Del i Gudbrandsdalen beliggende Skoveiendomme (Statsallmenninger) nedsættes en Kommisjon, til hvilken det overdrages:

- a. At tilveiebringe Oplysninger angaaende Udstrækningen og Beskaffenheden av Statens Rettigheder med hensyn til samtlige disse Eiendomme, samt at lade afmærke de som rigtig antagne Grændser for dem og meddele Undersøgelsernes Resultater beskrevne, ledsagede af fornødne karter;*
- b. Forsaavidt Tvist opstaar om Statens Eiendomsret til nevnte Skovstrækninger, disses Grændser eller de i dem eksisterende Brugsrettigheder m.V., at søge opnaaet mindelig Overenskomst med Vedkommende om Afgjørelse, hvilken dog i ethvert Tilfælde bliver at betinge at Departementet for det Indres Approbation, og, ifald saadan Overenskomst ikke kan opnaaes, til samme*

Departement at afgive motiveret Forslag om de Forføininger som til Sagens Ordning bør treffes.

Kommisjonen skulle altså registrere, beskrive og søke minnelige løsninger. Den hadde ikke dømmende myndighet.

Kommisjonen arbeidet i 8 år. Den ferdige innberetning er dater 30. april 1882. Innberetningen ble trykket i 1884, og er seinere trykket på nytt.

I innberetningen er samtlige statsallmenninger i Gudbrandsdalen beskrevet. Kommisjonen sørget også for fastsetting og oppmerking av allmenningenes grenser, og det ble laget kart over allmenningene.

For hver allmenning omfatter innberetningen to hovedbolker:

- En beskrivelse av allmenningen, som er nokså detaljert. Her beskrives bl.a. grenser, setre, fiskvann, fêleger, bruksretter.
- En beskrivelse av kartet over allmenningen. Dette omfatter en mer nøyaktig beskrivelse av grenser og grensevarder.

For Øyers del er også en tredje bolk. "Allmuen" i Øyer hevdet nemlig at allmenningen i Øyer ikke tilhørte kongen (var Statsallmenning), men at den tilhørte bygden. Kommisjonen laget en betenkning på dette.

Kommisjonens arbeid er trykket med gotisk skrift. For de fleste av oss er ikke dette særlig lesbart. Fjellstyret har derfor fått transkribert den del av kommisjonens arbeid som gjelder Øyer statsallmenning. Utgangspunktet for transkriberingen er et opptrykk av kommisjonens innberetninger fra 1966.

Transkriberingen er utført av Odd Bjerke, Tretten. Han har oversatt bokstavrett uten skjønn. Det vil si at trykkfeil i originalteksten ikke er rettet.

Fjellstyret tar forbehold om trykkfeil/skrivefeil. Det er mulig å bestille kopier av originaldokumentene, som oppbevares i Riksarkivet i Oslo. Her oppbevares også kommisjonens forhandlingsprotokoller, som i noen tilfeller nok vil kunne gi utfyllende opplysninger om de vurderinger kommisjonen har gjort.

Et eksemplar av kartet over Øyer statsallmenning fra kommisjonens oppmålinger, utført i 1875 og 1876, er oppbevart på fjellstyrets kontor. Kartet viser bl.a. de gamle setervegene som var i bruk til nåværende bilveger ble bygget, enten langs samme trasèer eller langs helt nye. Kartet er også en god kilde for å vise navnebruken for mer enn 100 år siden. Spesielt interesserte kan kjøpe kopi av kartet.

Bildet på forsiden er øverste del av toppsteinen på grenserøysa (kronrøysa) på Eldåhøgda. Steinen er bevokst med lav, og den innhugde kongekrona er derfor delvis skjult.

Øyer fjellstyre 2005.

I.

Beskrivelse af Øiers Statsalmenning.

Denne Almenning findes ikke nevnt i Matrikulen af 1723, hvorimod de under samme beliggende Fiskevande ere anførte som Kongens saavel i denne Matrikul som i den i Professor Auberts "Bidrag til Kundskab om Almenningerne" (Særtrykk Side 24—30) indtagne "Spesifikation" over de Almenninger og Fiskevande i Akershus Stift, der trods Auktionssalgene af 1726 skulde forblive udsolgte. Heller ikke i Foged Prams Beskrivelse af 1738 findes Almenningen nævnt. Foged Lyng har derimod medtaget den under de af ham beskrevne Almenninger, og i hans Befaringsforretning af 11te August 1800 benævnes den udtrykkelig "Konge-Alminding"; men Lyng tilføier, at "den ikke er skyldlagt, men endel derudi værende Fiskevande, som herefter blive at anføre, ere skyldlagte."

Der udtaltes allerede dengang fra Almuens Side den Formening, at Almenningen skulde tilhøre Bygden. Almenningen blev ogsaa i den første Tid efter Almenningslovens Istandbringelse behandlet som Bygde-Almenning; men i Aaret 1870 blev den efter Indre-Departementets Ordre taget under Bestyrelse som Stats-Almenning, — dog under Forbehold fra Almennings-Bestyrelsens Side om, at hermed intet skulde være afgjort med Hensyn til Eiendomsretten til Almenningen.

Angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt denne Almenning er Stats-Almenning eller Bygde-Almenning, har Kommissionen udførligen udtalt sig i Skrivelse til det Kongelige Indre-Departement af 15de August 1876, til hvilken Skrivelse her henvises.

I Henhold til Kommissionens i denne Skrivelse udtalte og af Departementet tiltraadte Anskuelse, at Almenningen tilhører Staten, er Øier Almenning overensstemmende med det nevnte Departements Skrivelse til Kommissionen af 22de Juli 1878 af Kommissionen bleven behandlet og mærksat som Stats-Almenning.

Almenningens Grændser fastsattes paa Grundlag af Foged Lyngs Befaringsforretning og andre til Kommissionens Raadighed staaende Dokumenter (i Særdeleshed Udskiftningsforretninger og Karter) samt i Henhold til de Oplysninger, som erholdtes dels under Kommissionens Befaringer af Almenningen fra 20de—24de Juli 1875, fra 21de—23de August samme Aar og den 16de September 1878, og dels under Forhandlinger med Almenningsbestyrelsen i Møder den 11te September 1878 paa Formo i Øier og 16de September samme Aar paa Li-Sæter samt ved Vidneførsel paa Hunner i Øier

den 9de August 1875 og paa Li-Sæter den 16de September 1878, saaledes*):

Fra Eldaahøiden (1), hvor Ringebo Østfjelds og Imsdals Stats-Almenninger modstøde (se herom det under Beskrivelsen af de nævnte Almenninger anførte), gaar Grændsen i syd-syd-ostlig Retning til Lyngkampen (2) og derfra i lidt mere sydlig Retning til en Sten, mærket $\underline{\text{Ö}}$ og $\underline{\text{R}}$ paa

1866 1866

Rauhaugen eller Kotofjeld (3), — paa hele Strækningen modstødende Stor-Elvedalens Præstegjeld. Fra Rauhaugen gaar Grændsen, modstødende Ringsakers Præstegjeld, til en lignende Mærkesten paa Madfarhaugen (4) og derfra, over Holmerne i Rensjøen, bent til Kværnskaret under Næverfjeld (5) og videre i næsten samme Retning til en ved Foden af en nedenfor Kværnskaret værende Ur opsat Kronrøs (6). Fra Madfarhaugen indtil dette Punkt modstøder Faaberg Præstegjeld. Fra sidstnævnte Punkt følger Grændsen Øiers Hjemraster, i det store taget i nord-nordvestlig Retning indtil Ringebo-grændsen. Mellempunkterne paa denne Strækning, regnede fra Syd mod Nord, ere: Hunners Nyløkke paa Slaa-Sæteren (7), Lilleslaaen (8), Lunnested ved Hunnersæter-Veien (9), Faldberget (10), Kringelaasen (11), en Haug op for Mo Sæter (12), Moseberget (13), Moksjø-Oset (14), Præststenen paa Kløvsten-Sletten (15), (angaaende Grændsen mellem de 2de sidstnævnte Punkter henvises til Kommissionens Skrivelse til Finants-Departementet af 13de Mai 1879 og Departementets Svarskrivelse af 29de August 1879), Brynsaavadet eller øvre Bergsaavad (16), Lortpusset (17), Grønslaabakken (18), Pølvadet (19), høieste Hundbergslie (20) (se Forh.-Prot. Side 225), vestre Hund-Tjerns søndre Bred (21), Veslesæterhaugen (22), Sammenløbet af Kalvbækken og Moksa (23), Brændhaugen (24), Bakkestumyren (25), og endelig Tretteslaaen (26) — 125 Alen ned og vest for en større Mærkesten der —, hvor Ringebo Præstegjeld modstøder.

Fra Tretteslaaen gaar Grændsen i østlig Retning over Trehaugene (27), Knapslaaberget (28) og Kværnkloberget eller Kvanklovberget (29), til

*) Som almindelig Regel — saavel for denne som for de følgende Beskrivelser — gjælder, at, hvor ikke anderledes er bemærket, Grændserne mellem de med Nummer betegnede Vinkelpunkter, — hvor der er opført Kronrøser, — ere rette Linier. Hvor et Fjeld eller en Høide angives som Grændsepunkt, er dette, hvor ikke det modsatte udtrykkelig siges. Fjeldets eller Høidens Top.

Tyvekampen (30), – paa denne Strækning modstødende først Fodvangs Hjemraster indtil Knapslaaberget og derfra til Tyvekampen en Fællesstrækning, tilhørende Opsiddere i Fodvang,

Fra Tyvekampen gaar Grændsen til Sammenløbet af Tver-Aaen og Vesle-Tromsa (31), derfra langs Tver-Aaen til dens Sammenløb med Hjellebækken (32), derfra op paa Høitinden eller Høisete (33), og endelig til Udgangspunktet Eldaahøiden.

Paa Strækningen fra Tyvekampen til Eldaahøiden modstøder Ringebo Østfjelds Almenning.

Med Hensyn til den oven anførte Grændse mellem Almenningen og Øiers Hjemraster – fra Punkt No. 6 til No. 26 – skal endvidere bemærkes:

a) Grændselinierne ikke ere rette mellem efternævnte Punkter:

1) Punktet i Faabergsgrændsen (6) og Hunners Nyløkke (7), idet den her gaar i en bøiet Linie langs Foden af Fjeldet eller Uren.

2) Mellem Lilleslaaen (8) og Moksjø-Oset (14), paa hvilken Strækning den først følger Hunners Sæterveien indtil Lunnestedet og derfra gaar under Faldberget til Kringelaasen og videre langs Skovgrændsen til Haugen op for Mo Sæter, hvorfra den gaar i en svag Bue til Moseberget og endelig i en mod Sydøst bøiet Linie til Moksjø-Oset.

b) At der ved efternævnte Punkter staar gamle Mærkestenene: Præstestenen, Lortpusset, Grønslaa-bakken og Pølvadet.

c) At de fra Mærket under Næverfjeld (5) nordover indtil Tretteslaaen (26) modstødende Eiendomme i Øier Hovedsogn og Tretten Annex ere:

Fra Punkt 6 til 7:	Slaasætermarken	(tilhørende Skolmstad, Bagstad og Hunner).
" " 7 " 8:	Ihle, Ihlehaugen og Løvlien.	
" " 8 " 12:	Grimrud, Bjørge, Stubberud, Nestingen, Raabøl, Kaldor og Jaer.	
" " 12 " 14:	Mo-Gaardene.	
" " 14 " 15:	Ligrændens Udskiftning.	
" " 15 " 16:	Bryns-Gaardene.	
" " 16 " 17:	Vedums-Gaardene.	
" " 17 " 19:	Gaardene i Midtbygden (Kruke, Revolden, Bergom, Høvre, Bergomshagen, Kværnstuen, Høvreengen og Skaaden-Gaardene m.fl.)	
" " 19 " 20:	Gaardene i Nordbygden.	
" " 20 " 23:	Søndre Trettens Sameie.	
" " 23 " 24:	Nordre Trettens søndre Sameie.	
" " 24 " 26:	Nordre Trettens nordre Sameie.	

Paa samtlige oven anførte 33 Punkter er det opsat Kronrøser, medens der i Linierne mellem dem er opsat ialt 189 Mellemrøser saaledes:

Mellem Punkt No.	1 og 2	13	Mellemrøser.
" "	2 – 3	25	–
" "	3 – 4	18	–
" "	4 – 5	13	–
" "	5 – 6	3	–
" "	6 – 7	5	–
" "	7 – 8	4	–
" "	9 – 10	3	–
" "	11 – 12	5	–
" "	12 – 13	1	–
" "	13 – 14	5	–
" "	14 – 15	11	–
" "	15 – 16	4	–
" "	16 – 17	2	–
" "	17 – 18	4	–
" "	18 – 19	4	–
" "	19 – 20	5	–
" "	20 – 21	2	–
" "	21 – 22	2	–
" "	22 – 23	5	–
" "	23 – 24	8	–
" "	24 – 25	9	–
" "	25 – 26	4	–
" "	26 – 27	10	–
" "	27 – 28	3	–
" "	28 – 29	4	–
" "	29 – 30	2	–
" "	30 – 31	1	–
" "	32 – 33	2	–
" "	33 – 1	12	–

Det bemærkes, at der ved Moksjø-Oset (14) istedetfor en sædvanlig Kronrøs af Hensyn til Bundens Beskaffenhed er opsat en tømret Varde i Røsform.

Samtlige de anførte Røser ere aflagte paa det af Konduktøren optagne Kart i 1:50000 over Almenningen.

Hvor Grændselinierne gaa gennem Skov, er der desuden ophugget 4 Alen brede Gader helt paa Almenningens Grund.

I Grændsen mod Ringsaker er dog Gaden 6 Alen bred og kun en Halvdel paa Almenningens Grund, idet der her allerede tidligere var ophugget Grændselinie.

De største Vasdrag inden Almenningen ere Moksa og Mo-Elven, der gaa mod Vest til Laugen, og Aasta med Bielve, der gaar mod Sydøst til Glommen.

Forøvrigt henvises med Hensyn til Almenningens topografiske Forhold til den Beskrivelse, der ledsager Konduktørens Kart, idet her kun skal bemærkes, at Almenningens største Udstrækning

fra Nord mod Syd er omtrent 2 ½ Mil og fra Øst mod Vest omtrent 2 Mil.

Med hensyn til Skovforholdene inden Almenningen henvises til Forstmester Barths Indberetninger desangaaende til Indre-Departementet (se specielt de trykte Indberetninger Side 357–358, 388, 398 m.fl. St.)

Inden Almenningen ligger ingen Gaard eller Rydningsplads.

Med Hensyn til Brugsretten i Almenningen er det for Kommissionen oplyst, at denne tilligger Opsidderne paa samtlige Gaarde i Øier Hovedsogn og Tretten Annex paa østre Side af Laugen, hvorhos ogsaa enkelte Gaarde paa Vestsiden i Hovedsognet, som have Sætre i Almenningen, der udøve Brugsret for disse Sætre.

Lignende Brugsret har ogsaa været udøvet af enkelte udenbygds boende, der fra ældre Tid ved Kjøb eller paa anden Maade have erhvervet sig Sætre i Almenningen, – hvorimod til Gjengæld enkelte i Øier eller Tretten liggende Gaarde, der have solgt sine Sætre i Almenningen, selvfølgelig nu ikke udøve Sæter-Brugsret der.

Mod enkelte af disse udenbygds Folks Brugs-Udøvelse er der dog af de i Almenningen Brugsberettigede gjort Indsigelser, og det blev for Kommissionen oplyst, at der om disse Forhold verserede flere Processer.

Eierne af de til Almenningen grændsende Gaarde Stai og Messelt i Storelvedalen have for Kommissionen gjort Forbehold om at beholde den Ret til at lade sine Heste og Kreaturer havne i Øier Almenning, som de mene at tilkomme ifølge Hævd.

De i Almenningen liggende Sæterbol ere Følgende:

Sætre:	Brugere *):
1. Hunner Sæter:	Bagstad (2 Opsiddere), Skalmstad, Bjørge (2 Opsiddere), Stubberud, Næstingen, Grimrud, Løvlien, Ensby, Ensbyløkken, Ihlehaugen, Rogsveen og Rybakken (denne sidste beliggende paa vestre Side af Laugen) – alle af Øier – samt Huse i Faaberg, der benytter det før Gaarden Hunner tilliggende Sæterbol**),15 Brug.
2. Ny-Sæteren:	Næstingen, Raabøl, Kaldor, Jaer, Aronsveen, Kalvløkken, Aasletten (af Næstingen), Næstingshagen,

* Fortegnelsen over Sætrene Brugere er overensstemmende med Almennings-Bestyrelsens Opgaver for Kommissionen Høsten 1875.

** Det blev dog for Kommissionen oplyst, at ved en forøvrigt da til Overretten paaanket Underrettsdom var Huse tilpliktet at fravige Sæteren.

Sætre:	Brugere:
	Klophaugen og Glotten (de 2de sidstnævnte paa Vestsiden af Laugen) 10 Brug.
3. Hiten-Sæter:	Moug 3 Brug.
4. Hornsjø (eller Haunsjø) Sæter:	Li (8 Opsiddere), Øvreli, Bottund, Jøttelstad, Nedre Moug, Holme i Faaberg (bruger Ihles tidligere Sæterbol), hvorhos Kjøbmand G. Larsen paa Lillehammer har kjøbt en Sæterløkke dersteds***) ... 14 Brug.
5. Sjø-Sæter:	Næstingsrud (=Fossegaarden), Ødemoen, Haug, Haugen, Strøm, Vigen (der har byttet Sæter med den ene af Opsidderne paa Strøm), Sletmoen, Langsveen, Bagstad, Ødegaard, Svarverud i Faaberg*), samt Veslesletten og Langløkken paa Laugens vestre Side i Øier 12 Brug.
	Det af Foged Lyng opgivne Brug "Nystuen", som skulde sætre her, kjendes nu ikke.
6. Graven-Sæter:	Jevne, Flatstylen (paa Laugens Vestsiden, sætrer for Sundby), Lysgaard i Faaberg 3 Brug.
7. Aug Sæter:	Gillebo (2 Opsiddere), Kruke (bruges nu af Skyberg i Ringsaker; der verserer Proces om Fravigelsen), Mortensveen, Svejordet samt Rusten og Dokken (de 2de sidstnævnte paa Laugens Vestsiden) 7 Brug.
8. Brændlien Sæter:	Kruke, Strøm (før Vigen), Revolden, Krukhaugen, Kolbu, Hundskjold paa Ringsaker (istedetfor Kjelgaard i Øier) 6 Brug.
9. Guldbringen Sæter:	Bryn (2 Opsiddere), Mokerud, Brynsveen, Skarpjørdet og Bergum (før Høvren) 6 Brug.
10. Lienden Sæter:	Moshus, Ihle, Lundgaarden (=Amundhusene) 3 Brug.
11. Rognhaug Sæter:	Høvren, Lien og Kjøbmand Andersen paa Lillehammer (hvis Sæter før brugtes af den ene Opsidder paa Høvren) 3 Brug.
12. Vedumsli Sæter:	Vedum (6 Opsiddere) 6 Brug.
13. Aastdals Sæter:	Øier Præstegaard, Bortimellem, Skog paa Ringsaker (før Fladstulen) 3 Brug.

*** Det oplystes, at den udenbygds Bruger ifølge vedtaget Underrettsdom skulde fravige Sæteren.

Sætre:	Brugere:	Sætre:	Brugere:
14. Bø Sæter eller Bergslaa Sæter (blot Høst-Sæter):	Jevne og Bø 2 Brug.	26. Præstegaards- hagen Sæter:	Simengaardshaugen, Nybakken og Nygaard 14 Brug.
15. Kaldør Sæter:	Skjønby og Skritshol i Ringsaker (ifølge de i Foged Lyngs Befarings-Forretning citerede Kontrakter af 6te Mai 1783 og 2den Juni 1787, samt Rentekammerets Skrivelse af 21de November 1801) 2 Brug.	27. Brendlien Sæter (Nord for Moksa Elv):	Klevemoen 1 Brug. Taavstad, Hjelmstad, Tande (har tillige kjøbt Glomstads Sæterbol her), Kleve, Hjelmstadstuen, Svehaugen, Klevemoen, Tutund (2 Opsiddere) og Tandløkken 10 Brug.
16. Ny-Skolla Sæter, der kun for en Del kan henregnes blandt Sætrene i denne Almending, idet samtlige Ildhuse paa Sæteren ligge udenfor Almenningensgrænsen, om end tæt indtil.	Foged Lyng opgiver efternævnte Gaarde som sætrende her: Tande, Leine og Hjelmstad i Øier samt Stenseng og Lille-Ringsaker i Ringsaker.	28. Grunden Sæter:	Gillebo, Præstegaard i Tretten, Sandvik, Bjerke (3 Opsiddere), Hesnæsset og Brobakken (2 Opsiddere) 9 Brug.
17. Aksjø Sæter:	Skjønberg, Kvam, Mælum, Olstad, Hunner (før Høvren) og Kværnstuen 6 Brug.	29. Djuplien Sæter: (Juplien)	Mo og Holme 2 Brug.
18. Brettdalen Sæter:	Rindal, Skar, Skarsmoen (2 Opsiddere) og Olstad (2 Opsiddere) 6 Brug.	30. Flatemo Sæter:	Flatemo, Flatemosveen, Ledum 3 Brug.
19. Ny Sæter:	Lunke, Krogbøl, Øvre Skjønberg (2 Opsiddere), Gillebovolden og Kruke (2 Opsiddere) 7 Brug.	31. Randbergslettet Sæter:	Jonsgaard, Baadstø 2 Brug.
20. Svartsæter:	Høvren (før Bergum), Mælum (i Tretten), Bergumshagen, Olstadsveen, Mælumssveen og Mælumsletten (af Tretten) .. 6 Brug.	32. Svarthaugslie Sæter:	Glomstad, Stav (den ene udenfor Almenningen) 2 Brug.
21. Kjeiken Sæter:	Gillebo, Kramperud, Laugerud, Brændborg og øvre Skjønberg 5 Brug.	33. Vaasdals (Hvardal) Sæter:	Lokvam, Glømmen og Brudal (før Jonsgaard) 3 Brug.
22. Steen Sæter:	Skaaden (3 Opsiddere), Bø, Bøbakken, Haar, Linningshaugen, Bøshaugen, Hofsvveen og Hageløkken 10 Brug.	34. Glømmen Sæter:	Glømmen, Jonsgaard, Flatemo 3 Brug.
23. Pølen Sæter:	Lunke 4 Brug.	35. Vedeims Sæter:	Vedeim, Sør-Mageli 2 Brug.
24. Holmen Sæter:	Fonstad, Solberg (3 Opsiddere), Fossum (2 Opsiddere), Kraabølstuen, Rogndalssveen, Mælumsødegaarden, Landgaardshagen, Stafshaugen, Lillehagen, Mælumsletten, Kraabøl og Lybek (paa Holmens gamle Sæterbol) 15 Brug.	36. Veslesæter:	Mageli (2 Opsiddere), Enge, Glomstad, Lysbakke, Bakkestuen (den sidstnævntes Huse dog udenfor Almenningensgrænsen) 6 Brug.
25. Sydden Sæter:	Stalsberg (2 Opsiddere), Strangstad, Bleken, Brækken (før Simengaard), Landgaard, Krogbøl (3 Opsiddere), Landgaardsstuen, Strangstadstuen,	37. Hynna Sæter:	Efternævnte Gaarde paa Ringsaker: Herberg, Høiby, Kropgaard, Fjeldstad, Farberg, Vindju, Store-Stav, Hulleberg (2 Opsiddere), Amlie og Store Berg 11 Brug.
		38. Gamle-Skolla:	Hershaug og Fuglseng, begge af Ringsaker (af Ildhusene paa denne Sæter ligge 2 indenfor og 3 udenfor Almenningen) 2 Brug.
		39. Snultra Sæter:	Stenberg, Kvarberg, Aastad og Fuglseng, alle i Ringsaker .. 4 Brug. De under No. 37, 38 og 39 nævnte Sætre ere ikke skyldsatte hverken for Ringsaker eller Øier, men de ere alle gamle og hævdede Sæterbrug.

Sætre:	Brugere:
40. Slaa-Sætrene (under Næverfjeld):	Af disse ligger det ene Ildhus paa Almenningens Grund, medens de 2de øvrige ligge udenfor 1 Brug.
41. Rena Sæter:	Nævnes ikke af Foged Lyng i hans Beskrivelse af Øier Almenning, hvorimod den omhandles i hans Beskrivelse af "den østre Sides Almenning i Faaberg", hvor som Brugere opgives Opsiddere paa efternævnte Gaarde: Isakstuen, Skinstakrud, Brunlaug, Besserud, Smerud, Nordhove (3 Opsiddere), Hove (3 Opsiddere) og Gjettestad (ialt 12). Af disse ligge det halve Antal paa Øier-Almenningens Grund og benævnes Rena Sæter, medens det andet halve Antal ligger i Faaberg og benævnes Rensjø Sæter.
42. Tauturboden Sæter:	Nestingen 1 Brug. Angaaende denne Sæter bemærkes, at Nestingens Opsidder købte den af Mellemborg samt at den er særskilt skyldsæt; den var tidligere Husmandssæter, men havde i flere Aar før Salget været nedlagt, hvorfor Almenningens Bestyrelsen ansaa det hele Sæterbrug for uberettiget.
43. Lokvam Sæter,	vare begge oprindelig Slaatter,
44. Ledum Sæter,	men ere nu overgaaede til Sætre.
45. Præstegaards-sæter (eller Vesle-sæter):	Præstegaard i Tretten, Simengaard, Præstegaardshaugen, Solbergsbakken, Strangstadhagen. Om denne Sæter gjælder forøvrigt det samme som om No. 16, idet alle Huse paa denne Sæter ligge udenfor, om end tæt indtil Almenningens grænsen.

Af Fælægre ligge inden Almenningen:

1. Stenhytten nær Saltbælgen Vand.
2. Skjælboden ved øvre Aasten-Vand.
3. Halandslægret ved Stor-Tromsens Udspring under Halandshøiden.
4. Eldaa-Lægret i Eldaadalen, bruges af Ringsakerbygger.

Af Fiskevande*) findes inden Almenningen:

1. Haun- (Hom- eller Hund-) Sjøen.
2. Eisteins-Vandet (Østensvandet).
3. Nedre-Aasten-Vand, Aast-Tjernet og Lang-Tjernet.
4. Djupen ("Juppen").
5. Gophol-Vandet ("Gopollen").
6. Øvre-Aasten-Vand ("Øvre Olok-Sjøen"), Vaas-Sjøen ("Hvardals-Sjø") og Troms-Tjernet.
7. Aksjøen.
8. Gaassjøen.
9. Lyngen-Vand (Lyng-Sjøen).
10. Hund-Tjernene. I Foged Lyngs Forretning er anført: "Hund- og Grøntjernet", hvorved antagelig er ment begge Hund-Tjernene. Det ene af Tjernene ligger delvis paa Hjemrast.
11. Helge-Tjern ved Aug-Sæteren er formentlig det samme som Jordebogens "Oug-Vand" eller "Rugvandet" (Lyng anfører 2de Aug-Vande).
12. Saltbælgen.
13. Eldaa-Tjernene bruges nu af Opsidderne i Fodvang paa østre Side af Laugen. Det ene af Tjernene ligger for en Halvdel paa Ringebo Grund. (Jfr. Beskrivelsen af Ringebo Østfjelds Almenning).
14. Grund-Vandet.
15. Jogrimen.
16. Mjøvandet.
17. Rødtjernet.
18. Madfartjernet.
19. Øvre og nedre Moks-Sjøen.
20. Endel mindre Tjern som: Kultjernet, Krigstjernet, Tittertjernet, Fjeldtjernet og endelig
21. En Del af Rens-Sjøen, af hvilken Resten ligger paa Faabergs Grund.

Det bemærkes, at Skvalder-Tjernet, der har været tilbygget Jevne, ligger udenfor Almenningen paa Østerdalens Grund.

Det oplystes for Kommissionen (Forhandlings-Protokollen Side 37), at i samtlige Fiskevand i Øier, hvad enten disse have været byggede til særskilte Gaarde eller ikke, har Fiskeriet i den senere Tid faktisk været frit for enhver af Øiers Almue, ligesom det ikke vidstes, at der fra nogen enkelt

* Fortegnelse over disse findes i Matrikullen af 1723 i Foged Lyngs Befaringsforretning over Øiers Almenning, i Jordebogen samt i Rigsarkivets Meddelelser til Indre-Departementet af 10de Marts 1871, hvor der findes fuldstændige historiske Oplysninger om Fiskevandene. Se forøvrigt Kommissionens Forhandlings-Protokol Side 37 og 224—225 samt Kommissionens Skrivelse til Finants-Departementet af 5te Juli 1879 m.fl. Steder.

Side var gjort Paastand om nogen særlig Ret eller foretaget noget for at hævde en saadan. For Kommissionen er der – bortset fra den nedenfor nævnte, dog ikke fastholdte, Forestilling – ingen saadan Paastand fremkommet.

Forøvrigt bemærkes, at ved den i Rigsarkivets ovennævnte Meddelelse nævnte Underrettsdom af 23de Februar 1768 i Fiskevandssagen i Øier, underkendtes samtlige Bygselsedler paa Fiskevande i Øier, under Opretholdelse af N.L. 5–11–1, – dog under Forbehold for dem, som have Eiendomsret.

I denne Forbindelse skal her bemærkes:

1. Efter Opgivende i 1796 af Fogden i Gudbrandsdalen skulde da de $\frac{3}{4}$ Parter af de under No. 3 nævnte Vande (Nedre Aasten-Vand, Aast-Tjernet og Lang-Tjernet) være Eiendom for Opsidderne paa Rindal, Kvam og Skjønberg. Nogen Paastand i saa Henseende er imidlertid ikke fremsat for Kommissionen.

2. Om Lyngen Vand (No. 9) anfører Foged Lyng: “Gaarden Skaadens Opsiddere have her fra gammel Tid drevet ene Fiskeriet, som formentlig engang er byglet til disse Gaarde eller sammes Opsiddere”.

Der indkom til Kommissionen fra Nils Skaaden “og de flere Brugs- og Eiendomsberettigede i Lyngen” en Forestilling om deres formentlige Rettigheder til dette Vand, – dog uden at endelig Paastand blev fremsat. Imidlertid erklærede i Kommissionens Møde den 11te September 1878 den tilstedeværende Opsidder paa en af Skaaden-Gaardene, Hans Skaaden, at han for sit Vedkommende ikke gjorde Paastand paa nogen særlig Ret til Fiskeriet i Lyng-Sjøen, men “alene for sig og Medberettigede forbeholdt den gamle Ret til ved Lyng-Sjøen at have “Sleø”.

Der har fra Opsidderne i Østerdalen (Messelt) været paastaaet Fiskeriet i Lyngen, idet det antoges, at en Snip af Vandet laa paa Østerdalens Grund. Denne Antagelse har imidlertid ved Liniens Opstikning vist sig at være feilagtig, idet Vandet i sin Helhed ligger inden Grændsen for Øier Almenning.

3. Efter Foged Lyngs Sigende har der været udstedt Skjøder paa de under No. 11 nævnte 2de Aug-Vande til Krukes Opsidder. Nogen Paastand paa Eiendomsret til Vandene er imidlertid ikke fremført for Kommissionen.

Inden Almenningen ligger en Flerhed af Engeslætter:

a) Indhegnede og nu efter Kommissionens Foranstaltning med Mærkestene forsynede Engeslætter, hvilke – tilligemed den paa samme staaende Skov – tilhøre efternævnte Brugere*):

1. Hans Skaaden | hvis Slætter før tilhørte
2. Johannes Skarpjordnet | Krukes Opsidder.
3. Ingeborg Gillebo.
4. Ole Brændborg.
5. Torsten O. Vesleslættan;

omkring disse 5 Slætter er der anbragt ialt 28 Mærkestene, hvoraf 2 ere jordfaste ældre Stene.

6. Erik Jevne; om denne Slætte er anbragt 12 Mærkestene, hvoraf 3 jordfæstede Stene.
7. Erik Jevne | Omkring disse Slætter er
8. Tollef Nordre | anbragt 24 Mærkestene, Bjerke. | hvoraf 1 jordfast Sten.
9. Ole Lokvam; omkring denne Slætte er anbragt 18 Mærkestene.

Over disse Slætter er der optaget Specialkart i 1:10000, paa hvilket alle Mærkestene ere indlagte.

Eierne af Slætterne ere uberettigede til at kræve Udvisning i Almenningen til Slætternes Brug og specielt maa de selv forskaaffe sig Gjærdefang. Herom have de henholdsvis under 11te September 1878 og 3die Januar 1879 afgivet behørig ærklæring.

b) Øvrige Engeslætter inden Almenningen (se Forhandlings-Protokollen Side 36 o. flg.) har Gaardene: Moug (3de), Nedre-Moug, Li (3de), Jøttelstad, Bryn (paa Storslættan), Bryn, Vedum (2de), Høvren (2de), Haug, Jevne (i Aasdalen), Kramperud, Bø, Skjønberg (2de), Lunke (2de), Ødemoen, Gillebo, Kvam, Skar, Strangstad, Mælum (paa Slaaen og Holmen Engeslætter), Landgaard Præstegaard, Glømmen (2de Stykker indhegnede Engeslætter), Jonsgaard, Hujord (indhegnet Slætte, bruges af en Ringebyg), Lysbakke, Sandvig, Øier Præstegaard, Fossum, søndre Kraabøl, nordre Mageli (Svartbergslaaen), Lagerud, Bergumshagen, Bøbakken og søndre Bjerke.

Flere af de anførte Brug opgaves at være udstykkede, hvorfor ogsaa deres Engeslætter vare delte, – men Kommissionen ansaa det unødvendigt derom at indhente detaljerede Oplysninger.

* Se Forhandlings-Protokollen Side 222 – 224.

Beskrivelse til Kart over Øiers Statsalmenning.

Øiers Statsalmenning ligger mellem 5 ½ og 7 ¾ Mil vest for Kongsvinger Meridian og mellem 10 Mil og 13 Mil nord for Perpendikulæren paa samme.

Dens Areal er : 3,43 n. □ Mil = 437,545 km.², hvoraf skovbedækket : 0,67 — — = 85,267 —, heri iberegnet de inden Almenningen liggende, Opsiddere i Øier tilhørende, 9 Slaatter, af Areal = 2025,7 Maal = 199,40 ha.

Kartet over Almenningen blev optaget dels i 1875, dels i 1876 af Kaptein Sejersted i Maalestok 1:50000, støttet til de trigonometrisk bestemte Punkter Lyngkampen, Høitinden (Høgsete), Svangkampen og Næverfjeld, hvoraf dog det sidste viste sig at ligge meget feilagtigt i Forhold til de 3 førstnævnte, idet Koordinaten lodret Kongsvinger Meridian var gal; en Følge heraf var det ogsaa, at Nøiagtigheden i Punkternes Bestemmelse ikke blev saa stor, som den ellers vilde bleven. Til Disposition havdes ogsaa Fotografier af den geogr. Opmaalings Karter, dels i 1:50000 og dels i 1:100000, og endel Detaljer i det Indre indlagdes efter disse.

Over de omhandlede 9 Slaatter er i 1879 ved Ingeniør Mazow optaget Specialkart i 1:10000. Saavel Hovedkarterne som Specialkarterne ere tegnede in duplo ved Kaptein Sejersted, Premierløjtnant Roll og Ingeniør Mazow.

Hovedkarterne ere kurvelagte med 50' Equidistance og forsynede med paaskrevne Høidetal. Høiderne ere bestemte dels ved Stigningsmaaler,

dels ved Aneroidbarometer, idet som Udgangshøider er benyttet de paa Amtskartet angivne Høider, ialfald endel af dem.

Almenningen grændser mod Øst til Stor-Elvedalens Præstegjeld i Østerdalen, mod Syd til Ringsakers Bygdealmenning og Faabergs Præstegjeld, mod Vest til Øiers Hjemraster og mod Nord til Ringebo Østfjelds Almenning, idet den i nord-østre Hjørne (paa Eldaahøgden) ogsaa modstøder Imsdals Almenning.

Omkredsens Længde er 7 ⅛ n. Mil = omtrent 79 km. Almenningens Form nærmer sig et Rektangel af Længde 2 ¾ Mil = 30 km. og Bredde 1 ¼ Mil = 14 km. Vinkelpunkterne i Grændselinierne ere betegnede ved kubiske, murede Stenvarder (Røser) med Side = 4 Fod, i hvis Top er indmuret en flad vertikalstillet Stenhelle med indhugget Krone (Krone-røs), medens i Linierne mellem Vinkel-punkterne er opført lignende Røser med 3 Fods Side, i hvis Top er indmuret en flad Sten med indhugget Kors (Ξ, Mellemrøser). Desuden er der, hvor Linierne passere gennem Skov, ophugget 4 Alen brede Gader, helt paa Almenningens Grund. Røsernes Topsten vender i Liniernes Retning, og det indhugne Kryds eller Krone vender mod Almenningen.

Grændserne ere følgende:

Vinkelpunkternes		Mellemrøsernes Antal.	
No.	Navn.		
1.	Eldaahøgden	12	ogsaa anført under Ringebo Østfjelds og Imsdals Amenninger.
2.	Høitinden (Høgsete)	2	ogsaa anførte under Ringebo Østfjelds Almenning.
3.	Hjellebækkens og Tveraaens Sammenløb	"	Grændsen følger herfra langs Tveraaen til 4.
4.	Tveraaens og Vesle-Tromsaa Sammenløb	1	
5.	Tyvekampen	2	
6.	Kværnkloberget (Kvanklovberg ?)	4	
7.	Knapslaaberget	3	
8.	Trehaugene	10	
9.	Tretteslaaen	4	125 Alen ned og vest for en større Mærkesten dersteds.
10.	Bakkestumyren	9	strax øst for Bakkestu Sæter.
11.	Brændhaugen	8	
12.	Kalvbækkens og Moksas Sammenløb	5	
13.	Veslesæterhaugen	2	
14.	Hund Tjern vestre (søndre Bred)	2	

15. Hundbergslien	5	
16. Pølvadet	4	ved gammel Mærkesten.
17. Grønslaabakken	4	ved do. do.
18. Lortpusset	2	ved do. do.
19. Brynsaavadet (øvre Bergsaavad)	4	
20. Præststenen paa Kløvstensletten	11	ved do. do.
21. Moksjø-Oset	5	Kronvarden er tømret i Røsform. Herfra gaar Grændsen efter en mod sydøst bøiet Linie langs Skovgrændsen til No. 22 og saa fremdeles i en Bøining til No. 23, derefter langs Skovgrændsen til No. 24, og saa under Faldberget (No. 25) til No. 26 ved Veien til Hunner Sæter, derfra efter nævnte Vei til No. 27, derfra over Korpeberget bent til No. 28 og endelig i en bøiet Linie langs Foden af Fjeldet eller Uren til No. 29.
22. Moseberget	1	
23. Haug op for Mo Sæter	5	
24. Kringelaasen	"	
25. Faldberget	3	
26. Lunnested	"	
27. Lilleslaen	4	
28. Hunners Nyløkke paa Slaa-Sæteren	5	
29. i Faabergsgrændsen, ret ned for Kværnskaret	3	Kvanskaret ?
30. Kværnskaret i Næverfjeld	13	derfra over Holmerne i Rensjøen bent til No. 31
31. Madfarhaugen	18	
32. Rauhaugen eller Kotofjeld	25	derfra strax vest for Husene paa Ny-Skolla-Sæter, østenom Øvre Lyng Tjern og Lyngen Vand bent til No. 33.
33 Lyngkampen	13	
1 Eldaahøgden		
33 Kronrøser	og	189 Mellemrøser.

Desuden er omkring Slaatterne opsat 76 Mærkestene med indhugne Kryds, hvorhos der i 6 jordfaste Stene i deres Grændser ligeledes er hugget Kryds, nemlig:

Om Erik Jevnes (a) og Tollef Bjerkes Slaat	23	Stene samt Kryds i 1 jordfast Sten.
" Ole Lokvams Slaat	18	—
" Erik Jevnes (b) Slaat	9	— " — i 3 — —
" Ole Brændborgs, Torsten Vesleslættens, Hans Skaadens, Johannes Skarpjordets og Ingeborg Gillebos Slaat	26	— " — i 2 — —

Ialt 76 Stene og Kryds i 6 jordfaste Stene.

Almenningen udbreder sig omtrent ligeligt til begge Sider af Vandskjeldet mellem Østerdalen og Gudbrandsdalen. Vandskjelslinien gaar i sydlig Retning fra Høitinden (3 815') over Herratind (3 746'), Aastkirken (3 398'), Aksjøknappen (3 139'), Storhø (3 159') til Svartberget (3280'), derfra mod Vest til Kjerringknappen (3 300'), videre mod Syd og Øst til Bottilhaugen og Sjøsaeterfjeld (3488'), mod Syd til Hittfjeld (3 445') og Krigsfjeld (3 435').

Middelhøiden for de høieste Punkter i Vandskjelslinien bliver saaledes omtrent 3 400 Fod, medens Plateauhøiden er omtrent 3 000—3 200 Fod. Til Gudbrandsdalen løber i vestlig Retning Moksa-Elv og Mo-Elven, foruden endel mindre Bække, medens til Østerdalen — foruden den ubetydelige Eld-Aa, gaar Aasta-Elv, der løber i sydlig Retning og optager saagodtsom alt til denne Kant løbende Vand.

Almenningens laveste Punkter ere: i Sydøst: Aasta-Elv nedenfor Hynne Sæter, omtrent 2 200' og

i Vest: Sammenløbet af Moksa og Kalvbækken 2 574'. Grændsen mod Hjemrasterne ligger forøvrigt i en Middelhøide af 2 900—3 000'. — De høieste Punkter er Grændsepunkterne: Næverfjeld (3 652'), Lyngkampen (3 876'), Eldaahøgden (4 024') og Høitinden (3 815').

Som vil sees, hæve Toppene sig ikke meget over Plateauet, og Terrænet i denne Almenning er ogsaa visselig det jevnste, mindst varierede af alle inden Gudbrandsdalen liggende. Den store Middelhøide i Forbindelse med den tidligere ukontrollerede Hugst af de mange Brugsberettigede samt det sterke Brug for den store Masse inden Almenningen liggende Sætre har imidlertid bevirket, at der i Forhold til den store Udstrækning kuns findes lidet god Skov; denne ligger for den allervæsentligste Del i den laveste, af Sætre mindst opfyldte og fjernest fra Bygden liggende Del af Almenningen, nemlig omkring Aasta Elv. Langs Hjemrastlinien er i de senere Aar paa Grund af Fredningen begyndt at voxer op endel Birkeskov.

Inden Almenningen ligger over 250 Sætersæl eller Sæterbrug foruden endel Fælægre i dens

nordøstre Del. Sætrene i den sydøstre Del bruges tildels af Hedemarkinger; forøvrigt er der væsentlig kun Øiværing paa alle Sætre.

Det bemærkes, at Amtsgrændsen mod Østerdalen paa Amtskartet er feilagtig ved Ny-Skolla Sæter og Rauhaugen; den bør ved given Leilighed rettes efter Almenningskartet. Denne Feil har ogsaa i sin Tid foranlediget Tvivl angaaende Jagtretten.

Fjeldveiene ere indlagte væsentlig efter Opmaalings Karter, idet den knappe Tid under Opmaalingsarbeidet ikke tillod at lægge særlig Vægt herpaa.

I Strøget omkring Bø-Sæter og Kaldor-Sæter ere Høiderne ikke fuldt paalidelige, idet de kun ere støttede til Barometerobservationer, foretagne under uroligt Veir.

Til Orientering er paa det ene Exemplar af Kartet indlagt Laugen Elv og endel Bebygning nedenfor Almenningsgrændsen.

Kommissionens Betænkning angaaende Øiers Statsalmenning, dateret 15de November 1876.

Som det Kongelige Departement bekjendt, har der af Øiers Almue været fremsat Paastand om, at den i dette Præstegjeld liggende Almenning er Bygdens og ikke Statens, medens den dog efter Departementets seneste Bestemmelse er blevet behandlet i sidstnævnte Egenskab og Bestyrelse valgt i Overensstemmelse dermed, dog under Forbehold fra de Brugsberettigedes Side af, at deri ikke skal ligge nogen Erkjendelse af, at Almenningen tilhører Staten, jfr. saavel herom som angaaende de gjorte Paastande om, at der ingen Statsalmenning er i Øier, vedlagte Udskrift af Almenningsbestyrelsens Forhandlings-Protokol, forsaavidt betræffer Møder den 30te Marts 1869, 26de Februar 1870 og 1ste Mai 1872.

Der har saaledes været stærk Opfordring for Kommissionen til at søge erhvervede alle Oplysninger i dette Punkt, og Spørgsmaalet havdes stadigt for Øie saavel under Kommissionens Befaringer af Almenningen den 20—24 Juli og 23—26 August forrige Aar som under de Forhandlinger, der ere pleiede med Bestyrelsen.

Som nærmere udviklet i Kommissionens Skrivelse til det Kongelige Departement af 29de Februar sidstleden har ogsaa denne Sagens Del været drøftet med de Brugsberettigede i et Møde

den 24de September forrige Aar, og idet Kommissionen tillader sig at henvise til den nævnte Fremstilling af det Passerede under hint Møde, skal den indskrænke sig til at tilføie, at den fremdeles har fastholdt den deri udtalte Bestemmelse om at afholde sig fra at følge den gjorte Opfordring til at afgjøre Tvisten ved Voldgift.

For at faa Forholdet endeligen opklaret og ordnet, staar saaledes formentlig nu ingen anden Udvei aaben, end at se Eiendomsspørgsmaalet afgjort ved Domstolene, og giver Kommissionen sig derfor den Ære at henstille til Departementet at forføie det i saa Henseende fornødne.

Kommissionen gaar nemlig ud fra, at det ikke vil findes rigtigt at lade det omhandlede Spørgsmaal henstaa uløst paa Grund af den Omstændighed, at Staten fortiden er i Besiddelse af Almenningen derved, at samme er sat under den for Statsalmenninger paabudne forstlige Bestyrelse; thi dels er saadant — som bemærket — skeet mod Protest, og dels opnaaes antageligt ikke den ved Kommissionens Nedsættelse tilsigtede Ordning, saalænge endelig Afgjørelse i hint Punkt ikke har fundet Sted.

I Forbindelse hermed vil imidlertid Kommissionen ikke lade uberørt, at Skovens Tilstand i

heromhandlede Almenning fortiden er saadan, at det maa ansees utvivlsomt, at der ikke i mange Aarrækker — om i det Hele taget nogensinde — vil kunne blive Spørgsmaal om deraf at udvinde Noget til Fordel for Statskassen; men Kommissionen forudsætter som afgjort, at dette Hensyn ikke bør tillægges nogen Vægt ligeoverfor de mange Grunde, der tale for ikke at give Slip paa Statens Eiendomsret under Omstændigheder som de i nærværende Tilfælde tilstedeværende. I denne Henseende tillader Kommissionen sig at henvise til Forstmester Barths Indberetning for 1870, indtaget i hans "forskjellige Indberetninger" Side 388—389.

Forinden Kommissionen imidlertid gaar over til nærmere at fremstille sin Opfatning af det retslige Forhold i denne Sag, skylder den at bemærke, at der formentlig har været ikke liden Føie for den Del af Almuen, som ikke har havt Adgang til at hente Kundskab om det sande Forhold fra andre Kilder end Foged Lyngs Befaringsforretning af 11te August 1800, til — saaledes som skeet — at betragte Almenningen som Bygden tilhørende, saameget mere som der hverken i Matrikularbeidet af 1723 eller i de ældre trykte Beskrivelser af Almenningerne, navnlig Foged Prams, findes noget om Øiers, og desuden fordi der heller ikke kan erfares at være fra det Offentliges Side gjort noget Skridt til at haandhæve Statens Eiendomsret i det Tidsrum, der ligger mellem hin Befaring og 10de Februar 1870, da — saavidt erfares kan — det Kongelige Departement første Gang beordrede Almenningen taget under Bestyrelse som Statsalmenning, efterat den i en længere Aarrække havde været bestyret som Bygdealmenning.

Af ovennevnte Befaringsforretning vil sees, at Fogden neppe kan have været vidende om, at der havdes Retshandlinger, endog fra et ikke langt tilbageliggende Tidspunkt, hvorunder Statens Berettigelse i den omhandlede Henseende tilfulde var erkjendt. Det kan ogsaa medgives, at de Grunde, som Fogden anfører til Bevis for, at Almenningen maa være Kongens, ikke i og for sig kan ansees fyldestgørende, idet Udstedelse af Bygsesdler i forrige Aarhundrede paa flere Steder synes at have været et mindre paalideligt Grundlag for Rettigheder.

Ligesom dette allerede fremgaar af Indholdet af hermedfølgende Afskrift af Antegnelserne til Fogedregnskaberne for 1691, saaledes har det vist sig, specielt ved Gjennemgaaelsen af den i Kommissionens Besiddelse værende Bygselprotokol for Fogden i Gudbrandsdalen, begyndt 1752, sluttet 1856, at der i enkelte Tilfælde har været meddelt Bygsel paa Fiskevand, Rydningspladse og Slaatter, i Strækninger, som senere ikke paa Udstedelsestiden kunne have ligget inden nogen

Almenning. Anderledes stiller Forholdet sig, naar — som senere skal paavises — saadan Bygsel baade har været hyppig og vedkommende Sted rigtig er betegnet som liggende inden Almenning, samt navnlig naar Fornyelse af Bygselen efter udvundet Aaremaal har fundet Sted. Medens Kommissionen altsaa ikke i nærværende Tilfælde vover at lægge afgjørende Vægt paa Foged Lyngs Befaringsforretning, ledes den til at anse Statens Eiendomsret til Øiers Almenning — trods de af Vedkommende opstillede, ikke uvæsentlige Modgrunde — lidet tvivlsom, idet man støtter sig til følgende Omstændigheder:

Saaledes som vil sees af hoslagte fra Rigsarkivet i sin Tid meddelte Notitser og Uddrag angaaende Fiskevandene i Søndre Gudbrandsdalen, anføres allerede i den efter Forordningen af 23de Januar 1665 optagne Matrikul, at 3 Gaarde i Øyer ere satte for Skat af Fiskeri, dog uden Angivelse af, at Vandene laa i Almenningen, og i en Matrikul for 1688 er det samme gjentaget for de samme Gaarde samt desuden for en Del andre, ligesom det viser sig, at Almennings-Fiskevandene bortbygledes som Kongens Eiendom, hvilket ogsaa stadfæstes af Fogedregnskabet for 1688, 1721, 1724 og 1725. Iøvrigt indeholdes ogsaa Oplysning i dette Punkt i Professor Auberts Afhandling om Almenningerne, medens dog ikke Øiers Almenning deri er beskrevet.

Fuld Klarhed angaaende Omfanget af Kongens Eiendomsret til denne kan dog ikke erhverves af de nævnte ældre Kilder, hvorimod samme meget bedre belyses ved nedenanførte Aktstykkers Indhold. I et i Rigsarkivet forefundet, ikke underskrevet eller bekræftet Koncept til en Forstbeskrivelse over Gudbrandsdalen fra Aarene 1737—1739, antageligt forfattet af de i sin Tid bekjendte, dygtige Forstmænd, Brødrene v. Laugen, findes "Kongens Almenning", i Øier omtalt, idet tillige Grændserne i Øst for de Skove, der ligge i Tretten Annex og tildels i Hovedsognet, angives at være "Kongens Almenning". Denne Anførsels Rigtighed stadfæstes ogsaa ved de endnu bestaaende Grændseforhold.

Ikke lang Tid efter denne Beskrivelses Affattelse, nemlig fra Aarene 1756—1761, behandlede en Kongelig Kommission Grændseforholdene paa denne Kant, og følger hoslagt denne Kommisions Forhandling i Aktsform, hvortil man nedenfor tillader sig at henvise med specielle Citater, forsaavidt Indholdet er af væsentlig Betydning for nærværende Sag. Af det Fol. 1 og 12 Tilførte og Akterede viser det sig, at netop Grændsespørgsmaalet for Øiers, Faabergs, Næs og Ringsakers Almenning var en af Gjenstandene for Kommissionens Undersøgelser, hvorfor ogsaa Kongelig

Approbation er forbeholdt paa de i saa Henseende tagendes Bestemmelser.

Ligesom der under Behandlingen af denne Sagens Del ikke findes Spor af, at nogetsteds Kongens Eiendomsret til Øiers Almenning er modsagt, saaledes er samme udtrykkeligt erkjendt saavel af Faabergs Almue i første Møde, hvor der siges "at Almenningen opsluges af Ringsager og Øier, tvertimod L.s. 3—12—3 og al Brug," som ved Almuens Betegnelse af, at "Hensigten med Kommissionen er at give Enhver Sit af Kongens Almenning, som den venter at nyde sin Del af."

Endvidere findes Fol. 175 jfr. 163, at Øiers Sagfører, Prokurator Holst, gjorde Indsigelse mod Forretningen, fordi Fogden ikke var stevnt baade i denne Egenskab og i "Henseende til Almenningen", og hermed maa sammenholdes Sorenskriver Zieglers Tilførsel, Fol. 177, om at den anførte Indsigelse var ubeføiet, fordi Kongen selv har befalet Undersøgelse, — saavelsom ogsaa Holsts Henviisning til L.s. 3—12—2.

Fol. 209—210 anføres, at Store-Svelsæter "jo maa ligge i Kongens Almenning," medens det dog ikke derved er afgjort, enten Sæteren vedkommer Øier eller Faaberg; men Strækningen maa efter det anførte have været sammenhængende.

Fol. 219 betegner Sorenskriver Ziegler Almenningen "som den, hvoraf Øiers Indbyggere benytter sig."

Den for Næs og Ringsager Almuer mødende Prokurator Andersen bemærker Fol. 231, at Trætten mellem Sognene gjælder egentlig kun den Ret til Brug udi Kongens Almenning, som Loven beneficerede." Hermed maa sammenholdes, hvad der Fol. 243 og 293 er anført som Tilførsel fra den for Øier mødende Prokurator Lund, der tydeligvis har den Opfatning, at det var en fælles Almenning, hvori alle de omhandlede Sogne havde haft sit Brug, og heri viser Sorenskriver Ziegler sig enig i det Fol. 320 indtagne Indlæg for Faaberg, se ogsaa Fol. 313, 323, 338 og 391. Derhos hentyder han Fol. 322 paa, at der har vist sig Tegn til, at Meningen fra Øiers Side har været at faa Almenningen til Eiendom, idet han under Henviisning til Bestemmelserne i Lovens 3—12 ytrer, at "Øiværingerne" anse Almenningen "som en erobret Conquet, den de have bemægtiget sig," hvorhos han taler om, at der ikke kan vindes Hævd paa Kongens Almenning, hvilket sidste ogsaa indrømmes af Modparten i Prokurator Lunds Tilførsel Fol. 338. Han taler vistnok om, at Øier oparbejder og opelsker sin Bygdealmenning, men afgiver dog ligefrem Erkjendelse af, at Almenningen er "Kongens", idet han citerer L.s 3—12—1, 3 og 6 samt siger, "at enhver Bygd maa beholde, hvad den fra Alders Tid havt haver, men ikke den Bygd, som

af puur Begjærlighed tager Noget fra en Anden." Naar Fol. 336 "Kongens Almenning" nævnes, synes dermed ment den hele sammenhængende Strækning, hvorom der var Tale, altsaa ogsaa den Del, der ligger i Øier, hvilket ogsaa er Tilfældet Fol. 337, hvor der blandt andet siges, at "Faaberg har ligesaameget i Fjeldet af Kongens Almenning som Øier," og Prokurator Lund afviser Insinuationen fra Faaberg om, at Almennings-Slaatterne skulle være deres Eiendom.

Fol. 340 tales om, at Hornsjø-Sæterne (hvilke ligge i Øiers Almenning) ere hjemlede ved Skjøde fra "Hans Kongelige Majestæt," og paa næste Folio bruger Prof. Lund Benævnelsen Øiers "matrikulerede Almenning," — hvilket forresten ikke er rigtigt, — ligesom han i Forbindelse med Erkjendelsen af, at Hævd ikke kan hjælpe, siger, at "Øier svarer Skat i Kongens Kasse af sine Slaatter."

Fol. 351 paaberaabes det Kongelige Forbud i Reskript af 16de April 1734 mod Hugst af mere end fornødent for skovløse Gaarde i Almenningen.

Af den Fol. 368 indtagne Erklæring fra Foged Pram fremgaar formentlig, at Alt paa Østsiden af Laugen da (Erklæringen er dateret 20de December 1756) var "Kongens Almenning," hvormed maa jevnføres, hvad der tidligere er anført om den hele sammenhængende Strækning dersteds (Øiers, Faaberg, Næs og Ringsakers Almenninger). Dette fremgaar ogsaa af Kommissionens Indstilling (Fol. 391), hvor det blandt andet heder: "ligesom Almenningen er Hans Kongelige Majestæt tilhørende og altsaa ingen Eiendoms Dispute herudinden venteleres," samt endvidere, at "det ikke kan præjudicere Hans Kongelige Majestæts Almenning, om en eller anden af disse Fogderiers Gaardbrugere bruge et eller andet Slaatteland eller Sæterbolig indover Strækningen udi et andet Fogderi, naar de ere vidende om under hvad Jurisdiktion det er beliggende, og hvorhen de af Bruget skulle betale de deraf gaaende Skatter og Rettigheder."

I fuld Samklang med de under forannævnte Kommissionssag fremkomne Oplysninger staar Indholdet af et Thingsvidne, begyndt 30te Oktober 1764, sluttet 31te Oktober 1766, og optaget i Anledning af en Retstvist mellem Lensmand Erik Johannessen Jevne og Erland Pedersen Li med Flere angaaende Hugst, som Førstnævnte paastaar at være skeet i Øiers Almenning, medens de sidstnævnte formene, at det var i deres Hjemraaster.

Af dette Thingsvidne har Kommissionen erholdt udlaant en fra Rigsarkivet meddelt ubekræftet Udskrift, som man herved giver sig den Ære at vedlegge.

Det vil sees heraf, at baade Parterne og Vidnerne have erkjendt, at der handledes om "Kongens Almenning" i Øier, og navnlig findes det af

Vigtighed med Hensyn til det her foreliggende Spørgsmaal at udhæve følgende af dette Aktstykke:

Hovedstevningen sees at være ankyndiget Fogden "som Almenningens Forsvar" og desuden Generalforstamtet, og da saadant ikke var iagttaget til Sessionen den 21de Februar 1765, gjorde Prokurator Holst opmærksom paa, hvorfor Fogden skulde stevnes, hvilket ogsaa ved Eragtning bestemtes at skulle ske.

Til Kontrathingsvidnet den 2de Februar 1766 var da ogsaa — foruden Andre — stevnet Stiftsbe-
falingsmanden. Generalforstamtet, Skovinspek-
tøren og Foged J. Pram. Skovinspektøren, Holz-
førster Mecklenburg, mødte for Retten og vedtog
lovligt Varsel saavel for "det høilovlige General-
forstamt" som for sig selv, "hvorefter han produ-
cerede Generalforstamtets Ordre af 18de Januar
1765," og fremlagde skriftligt Indlæg (Jfr. Fol. 35).

I Anledning af dette Indlæg siger Lensmand
Jevne og flere Andre, "at de aldrig have søgt eller
søge at tilvende sig noget fra den Kongelige
Almenning til Eiendom, men alene holde sig til det
Brug deri, som Loven bevilger," idet L.s 3—12—3
citeres (jfr. Fol. 36). Modpartens Sagfører, Helm,
kalder ogsaa Almenningen "Kongens" (Fol. 33 og
50), og Fol. 15 sees Prokurator Holst at have fundet
et fremsat Spørgsmaal fornødent i Henhold til 3—
12—6 "mod Egennyttige, der pretendere at have
Eiendomsret til Almenningen." Under Vidne-
førselen har 2det Hovedvidne (Fol. 25) forklaret at
have bygslet sin Engeslaat af Fogden og i det Hele
fremsættes ingen Paastand om, at Bygden har
nogen Almenning.

Det synes efter det anførte paafaldende, at der
allerede i Løbet af de følgende 30 Aar er blevet et
Omslag i Opfatningen af Forholdet, hvilket blandt
andet giver sig tilkjende under det ifølge offentlig
Foranstaltning optagne Thingsvidne af 20de Juni
1796, hvoraf Udskrift hoslagt følger, idet nemlig der
om Øiers Almenning baade bruges Betegnelserne
"den saakaldte Kongelige Almenning" og "Sam-
eien."

Noget lignende fremgaar af de saakaldte
Generalthingsvidner, der hvert Aar optages.

Medens nemlig de i Rigsarkivet opbevarede
Foged-Regnskaber vise, at der ialfald fra Aarene
1729—1751 under disse Retshandlinger er forklaret
om "Jordebogens Forbedring" med Engeslaatter og
lignede i Øiers Almenning, har Kommissionen
ingen Kunskaab om, hvorledes desangaaende er
forklaret, førend der i de senere Decennier ingen
Oplysning indeholdes i Generalthingsvidnerne om,
hvorvidt Staten eier nogen Almenning eller
lignende Gods i Thinglaget, og er — som det vil
erfares — ogsaa denne Omstændighed paaberaabt
som et Argument for, at saadant ikke er Tilfældet.

Hvorledes end Forholdet i den angivne
Mellemtid har været i dette Punkt, har dog Almuen
ikke ophørt at bygsle inden Almenningen; thi den
forannævnte Bygsel-Protokol udviser, at der alene i
Aarene fra 1756 til 1787 er meddelt 61 Bygselsedler
paa forskellige Herligheder sammesteds, og
deriblandt har i flere Tilfælde Fornyse af ældre
Bygsler fundet Sted, hvoraf fremgaar, at de derved
hjemlede Rettigheder ikke kunne have været med
Grund bestridte, da Fogden ellers maatte have
nægtet Fornyse.

Senere end 1787 kan derimod kun en eneste
Bygselseddel for Øiers Thinglags Vedkommende
findes at være udstedt, nemlig da Foged Lyng den
20de Juni 1808 fornyede Bygselen paa en
Rydningsplads, og dette pludselige Ophør i den
nævnte Retning tør være betegnende for det før
antydende Omslag i Opfatningen med Hensyn til
Eiendomsforholdet.

I Forbindelse med de ovenfor givne Oplysninger
om Bygselforholdene tillader Kommissionen sig at
henvise til, hvad derom iøvrigt indeholdes i de før
paaberaabte Notitser fra Rigsarkivet, ligesom det
formentlig heller ikke er uden Betydning, at der af
enkelte Almuesmænd har været ført Besværing
over, at der i de senere Tider har været gjort
Indgreb i de deres Gaarde ved Bygsel hjemlede
Rettigheder til Fiskevand inden Almenningen.

Ved den givne Fremstilling haaber Kommis-
sionen at have godtgjort, at Almenningen i Øyer
tidligere har været tilfulde anerkjent som Stats-
eiendom, og det staar saaledes kun tilbage at
omhandle, hvorvidt heri er indtraadt nogen
Forandring, der har retslig Betydning.

Ligesom det ikke kan erfares, at Almenningen
nogensinde har været solgt til Bygden, saaledes har
dette heller ikke fra sidstnævntes Side været
paastaet.

Om Hævd kan der formentlig ligesaa lidt være
Tale, da det nemlig ikke kan erfares, at Bygdens
Indvaanere, forsaavidt de dertil have anseet sig
berettigede (jfr. senere Forklaring i saa Henseende),
have øvet Brug i Almenningen i videre Udstræk-
ning, end Lovens 3—12—6 hjemler dem.

Hvad endeligt angaar den Erkjendelse fra Statens
Side, som er paaberaabt at ligge deri, at Almen-
ningen i et længere Tidsrum har været behandlet
og bestyret som Bygdealmenning, da antages dette
vistnok i og for sig lidet heldige Forhold, som
grundet i Ubekjendtskab til den sande Stilling, ikke
at burde tillægges en saadan Betydning, at Staten
derved er blevet berøvet den samme tilkommende
Eiendomsret, og det saameget mindre som der ikke
under hin Bestyrelse kan erfares at være foretaget
nogen Transaktion fra Bygdens Side, der kan

ansees grundet i sammes Eiendomsret til Almenningen.

Naar efter det Ovenanførte Kommissionen har tilladt sig at foreslaa Søgemaal bragt i Anvendelse til Indtale af Statens Ret, da skylder den tillige at udtale sig om, mod hvem isaafald denne Foranstaltning bør rettes.

Da efter de af Kommissionen erhvervede Oplysninger kun de paa Laugens Østside boende Gaardbrugere i Hovedsognet som i Tretten Annex ere brugsberettigede i Almenningen, medens de paa Vestsiden eller i den saakaldte Bogli liggende Gaardes Eiere have deres Brug paa Fjeldstrækningen mellem Øier og Gausdal, saa kan ikke Øiers Kommunebestyrelse ansees at repræsentere de Brugsberettigede.

Enhver enkelt af disse antages derfor at maatte blive at stevne i den omhandlede Anledning. Da imidlertid saadant dels vilde være forbundet med uforholdsmæssigt Besvær og Bekostning, og dels antageligt forsaavidt vil kunne ansees som en mindre nødvendig Forholdsregel, som der er adskillig Grund til paa Forhaand at antage, at en ikke ringe Del af de Brugsberettigede, og da navnlig de, der i Mødet paa Tolstad den 24de

September forrige Aar foretrak Sagens Afgjørelse ved Kommissionens Voldgift, kun ugjerne indlade sig paa Søgemaal, — saa turde det maaske være hensigtsmæssigt inden Indkaldelsen til Forligelseskommisionen at lade Fogden sammenkalde alle Brugsberettigede til et Møde, hvori disse bleve gjorte betjendte med Sagens Stilling, og — forsaavidt nogen Flerhed skulde ville se Eiendoms-spørgsmaalet afgjort ved Dom — samme da opfordret til at lade sig under den anlæggendes Sag repræsentere af nogle Enkelte, mod hvem Indkaldelse og Stevning i saa Fald kunde rettes.

Slutteligen tillader Kommissionen sig at henvise til, at, da saavel Kommissionsakten af 1756—1764 som Udskriften af Thingsvidnet af 1764—1766 er privat Eiendom, og kun udlaant Kommissionen, maa denne bede sig disse Dokumenter tilbage-sendte, efterat de ere afbenyttede af det Kongelige Departement. Det samme ønskes ogsaa med Hensyn til Rigsarkivets Meddelelser om Fiskevandene, da deri vil erfares at være omhandlet andre end de i Øier beliggende, hvorfor der følgelig kan blive Brug for Aktstykkerne i andre Bygder.